

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

СОКОЛОВА Ганна Борисівна
ОРЛЕНКО Ірина Миколаївна

**Методичні рекомендації до практичних занять і виконання самостійної
роботи з навчальної дисципліни**

«ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА»

**для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Спеціальності А4 Середня освіта (предметної спеціальності А4.15 Середня освіта
(Природничі науки) та спеціальності А4 Середня освіта (предметної спеціальності
А4.08 Середня освіта (Фізика та астрономія))**

Одеса – 2026

Соколова Г.Б., Орленко І.М. Методичні рекомендації до практичних занять і виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності А4 Середня освіта (предметної спеціальності А4.15 Середня освіта (Природничі науки) та спеціальності А4 Середня освіта (предметної спеціальності А4.08 Середня освіта (Фізика та астрономія)) : Одеса, Університет Ушинського, 2026. 28 с.

Рекомендовано до друку вченою радою Державного закладу «Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського». Протокол №15 від 25 червня 2026 року.

Рецензенти:

– Прохоренко Л. І. доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

– Форостян О. І. доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Методичні рекомендації розроблено для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю А4 Середня освіта (предметної спеціальності А4.15 Середня освіта (Природничі науки) та спеціальності А4 Середня освіта (предметної спеціальності А4.08 Середня освіта (Фізика та астрономія)) з метою забезпечення ефективного опанування освітнього компонента. Видання містить анотацію дисципліни, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, рекомендовані джерела літератури, вимоги до результатів навчання, а також перелік знань, умінь і компетентностей, що формуються у процесі вивчення дисципліни. Методичні рекомендації спрямовані на організацію аудиторної та самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни.....	
Анотація навчальної дисципліни.....	
Плани практичних занять.....	
Завдання для самостійної роботи.....	
Індивідуальні навчально-дослідні завдання.....	
Критерії оцінювання.....	
Форми поточного і підсумкового контролю.....	
Рекомендована література.....	

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Сучасний етап розвитку освітньої системи України характеризується утвердженням принципів людиноцентризму, рівності можливостей та забезпечення доступності якісної освіти для кожної дитини. У цьому контексті інклюзивна освіта розглядається як один із пріоритетних напрямів державної освітньої політики та важливий механізм реалізації права на освіту осіб з особливими освітніми потребами. Її сутність полягає у створенні освітнього середовища, в якому кожен учень незалежно від особливостей психофізичного розвитку, стану здоров'я, соціального походження чи інших індивідуальних характеристик має можливість навчатися разом з однолітками у закладі освіти за місцем проживання та отримувати необхідну психолого-педагогічну, корекційно-розвиткову й соціальну підтримку.

Реформування української освіти відповідно до положень Концепції Нової української школи, Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», а також міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини актуалізує потребу у підготовці педагогів нового покоління, здатних ефективно працювати в умовах освітнього різноманіття. Особливого значення ця проблема набуває у процесі підготовки майбутніх учителів природничих наук, професійна діяльність яких передбачає організацію навчання учнів із різними освітніми потребами, використання диференційованих методів викладання, адаптацію навчального матеріалу та забезпечення доступності експериментальної і дослідницької діяльності.

Навчальна дисципліна «Інклюзивна освіта» спрямована на формування у майбутніх учителів природничих наук сучасного розуміння філософії інклюзивної освіти, її соціокультурних та психолого-педагогічних засад, а також практичних умінь щодо організації інклюзивного освітнього середовища. Значна увага приділяється вивченню теоретичних основ інклюзії, аналізу міжнародного та вітчизняного досвіду розвитку інклюзивної освіти, нормативно-правового забезпечення освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами.

У процесі опанування дисципліни студенти ознайомлюються із сучасним категоріальним апаратом інклюзивної педагогіки, зокрема з поняттями «інтеграція», «соціальна інтеграція», «освітня інтеграція», «інклюзія», «інклюзивна освіта», «інклюзивне навчання», «особливі освітні потреби», «порушення психофізичного розвитку». Розглядаються концептуальні засади інклюзивної освіти як соціально орієнтованої моделі організації суспільства, принципи створення безбар'єрного освітнього середовища, особливості підготовки дітей з особливими освітніми потребами до навчання в інклюзивних умовах, а також чинники, що можуть ускладнювати процес їхньої освітньої та соціальної інтеграції.

Окремий змістовий блок дисципліни присвячений організації міжвідомчої взаємодії та командного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Студенти вивчають особливості співпраці закладів загальної середньої освіти з інклюзивно-ресурсними центрами, механізми визначення освітніх труднощів, розроблення індивідуальної програми розвитку, адаптації та модифікації навчальних програм, а також специфіку діяльності асистента вчителя в умовах інклюзивного навчання.

Для майбутніх учителів особливого значення набувають питання адаптації освітнього середовища, використання універсального дизайну в навчанні, забезпечення доступності лабораторних і практичних робіт для учнів з різними категоріями освітніх труднощів, а також застосування сучасних технологій оцінювання навчальних досягнень в інклюзивному класі.

Метою вивчення дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти системи професійних цінностей інклюзивної освіти, теоретичних знань та практичних умінь, необхідних для організації та реалізації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладів загальної середньої освіти.

Дозвіл на використання ШІ: здобувачам вищої освіти дозволено використання генеративних інструментів штучного інтелекту (ШІ) для виконання

письмових робіт, наукових досліджень та інших завдань. Однак робота повинна містити оригінальні висновки, аналіз та критичне осмислення.

Можливість перезарахування результатів навчання, отриманих у неформальній освіті. Ця можливість надається для сприяння індивідуальним освітнім траєкторіям, визнання попереднього досвіду та досягнень здобувачів, а також для оптимізації їхнього навчального навантаження.

Очікувані результати вивчення дисципліни

знати:

- мету, завдання та принципи інклюзивного навчання;
- контингент дітей, які залучаються до інклюзивного навчання за рівнями підтримки та категорією освітніх труднощів;
- сучасну нормативно-правову базу організації інклюзивного навчання для осіб з ООП в нашій країні;
- особливості діяльності інклюзивно-ресурсних центрів та команди психолого-педагогічного супроводу;
- документи що супроводжують навчально-методичне забезпечення інклюзивного навчання;
- функціональні обов'язки асистента вчителя інклюзивного класу;
- специфіку організації навчання в інклюзивному освітньому середовищі.

уміти:

- називати та характеризувати основну робочу документацію асистента учителя інклюзивного класу;
- володіти відповідним лексичним словником, щодо інклюзивного навчання;
- характеризувати підходи до оцінювання успішності учасників інклюзивного процесу;
- аналізувати та розробляти основну навчальну документацію асистента учителя інклюзивного класу;
- застосовувати принципи універсального дизайну та розумного пристосування під час викладання профільних дисциплін;

- володіти методикою роботи з окремих видів завдань, адаптувати /модифікувати навчальні матеріали для дітей з різними категоріями освітніх труднощів;

- ефективно взаємодіяти з учасниками команди психолого-педагогічного супроводу та батьками здобувачів освіти.

ОПАНОВУЮЧИ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗДОБУВАЧ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ:

- сумлінно, вчасно й самостійно (крім випадків, які передбачають групову роботу) виконувати навчальні завдання, завдання проміжного та підсумкового контролю;

- бути присутнім на всіх навчальних заняттях, окрім випадків, викликаних поважними причинами;

- ефективно використовувати час на навчальних заняттях для досягнення навчальних цілей, не марнуючи його на зайві речі;

- сумлінно виконувати завдання з самостійної роботи, користуватися інформацією з надійно перевірених джерел, опрацьовувати запропоновані та додаткові літературні джерела та Інтернет-ресурси.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ та ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема: ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: СУТНІСТЬ, ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ.

Лекційне заняття № 1

План

1. Сутність інклюзивної освіти, основні принципи.
2. Міжнародні документи ООН у сфері інклюзивної освіти.
3. Сучасна освітня нормативно-правова база.

Теоретичний блок. Інклюзивна освіта є сучасною освітньою моделлю, що забезпечує реалізацію права кожної дитини на якісну освіту незалежно від особливостей психофізичного розвитку, стану здоров'я чи соціального статусу. Її основною ідеєю є створення такого освітнього середовища, яке враховує індивідуальні потреби всіх учнів та забезпечує їх повноцінну участь в освітньому процесі. Інклюзія передбачає не пристосування дитини до вимог освітньої системи, а адаптацію самої системи до потреб здобувачів освіти.

Основними принципами інклюзивної освіти є: рівність прав і можливостей, недискримінація, доступність освітніх послуг, універсальний дизайн в освіті, розумне пристосування, індивідуалізація навчання, міждисциплінарна взаємодія фахівців та забезпечення повноцінної участі кожної дитини в освітньому й суспільному житті. Важливою складовою інклюзивної освіти є створення інклюзивного освітнього середовища, що охоплює архітектурну доступність, психолого-педагогічний супровід, корекційно-розвиткові послуги та позитивний соціально-психологічний клімат.

Формування сучасної інклюзивної освіти ґрунтується на міжнародних документах у сфері прав людини. Важливе значення має Загальна декларація прав людини (1948), яка проголосила право кожної людини на освіту. Конвенція ООН про права дитини (1989) закріпила право дітей на освіту, розвиток та соціальну інтеграцію, зокрема дітей з інвалідністю.

Одним із ключових міжнародних документів стала Саламанська декларація (1994), яка визначила інклюзивну школу як найефективніший засіб боротьби з дискримінацією та побудови інклюзивного суспільства. Особливе значення для розвитку інклюзивної освіти має Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006), стаття 24 якої гарантує право на освіту без дискримінації та зобов'язує держави забезпечувати інклюзивну систему освіти на всіх рівнях. Важливим орієнтиром також є Ціль сталого розвитку №4 «Якісна освіта», що передбачає забезпечення інклюзивної та справедливої освіти для всіх.

Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти в Україні базується на міжнародних стандартах та національному законодавстві. Основу становлять Конституція України, Закон України «Про освіту» (2017) та Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020). Ці документи гарантують право осіб з особливими освітніми потребами на освіту, визначають механізми організації інклюзивного навчання, діяльність команд психолого-педагогічного супроводу, застосування універсального дизайну та розумного пристосування.

Важливими нормативними актами є Постанова Кабінету Міністрів України №957 від 15.09.2021 «Про організацію інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» та Постанова КМУ №545 від 12.07.2017 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». Значну роль відіграють щорічні інструктивно-методичні рекомендації МОН України щодо організації інклюзивного навчання. У 2024–2026 роках особливу увагу приділено забезпеченню безперервності освіти дітей з ООП в умовах воєнного стану, удосконаленню системи рівнів підтримки, посиленню ролі індивідуальної програми розвитку, міждисциплінарного супроводу та впровадженню принципів безбар'єрності в освітньому середовищі.

Практичне заняття № 1

Круглий стіл «Інклюзивне навчання, як умова гуманізації освітнього простору для дітей з ООП».

Форма організації роботи: дискусія (колективне обговорення з аргументацією та взаємним уточненням позицій), короткі повідомлення/мініпрезентації, підсумкове узагальнення.

Питання для обговорення:

1. Міжнародний досвід упровадження і поширення інклюзивного навчання. Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародних документах.

2. Реформування системи освіти в Україні: сутність, завдання, принципи та переваги інклюзивного навчання. Основні поняття та національне законодавство у сфері інклюзивної освіти.

Завдання для самостійної роботи

1. Коротко охарактеризувати медичну і соціальну моделі розуміння інвалідності в суспільстві. Навести власні приклади проявів тієї чи іншої моделі.

2. Підготувати аналітичний огляд ролі ЮНЕСКО у розвитку освітньої політики, спрямованої на забезпечення безперешкодного доступу до освіти та характеристик різних моделей розуміння інвалідності в суспільстві. Навести власні приклади проявів тієї чи іншої моделі.

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [11], [12].

**Тема: СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.
МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Лекційне заняття № 2

План

1. Особливості впровадження інклюзивної освіти в Україні.
2. Цінності інклюзивної освіти. Прийняття дітей з особливими потребами у закладах освіти та спільнотах, філософія інклюзії.

3. Система надання освітніх послуг дітям з ООП. Інклюзивно-ресурсні центри як ключова ланка системи інклюзивної освіти.

Теоретичний блок. Інклюзивна освіта в Україні сформувалася в результаті переходу від сегрегаційної моделі навчання до моделі рівного доступу до освіти для всіх дітей. Важливим чинником реформування стали ратифікація Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю та впровадження міжнародних стандартів у сфері прав людини. Сучасна українська модель базується на соціальній моделі інвалідності, відповідно до якої основна увага приділяється усуненню бар'єрів в освітньому середовищі. Особливістю системи є поєднання інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти та функціонування спеціальних закладів освіти й навчально-реабілітаційних центрів. В умовах воєнного стану особливого значення набули психосоціальна підтримка дітей, розвиток дистанційного інклюзивного навчання та вдосконалення системи рівнів підтримки.

Інклюзивна освіта ґрунтується на визнанні цінності кожної людини та повазі до різноманітності. Її філософія передбачає, що відмінності між людьми є природною складовою суспільства і не можуть бути підставою для обмеження права на освіту. Основними цінностями інклюзії є рівність, доступність, недискримінація, повага до людської гідності, участь і соціальна інтеграція. Важливим показником успішності інклюзії є не лише навчальні досягнення, а й рівень соціального прийняття дитини, її включеність у життя класу та відчуття приналежності до шкільної спільноти. Інклюзивне середовище сприяє формуванню толерантності, партнерства, культури безбар'єрності та запобіганню дискримінації й булінгу.

Система підтримки дітей з особливими освітніми потребами в Україні реалізується через інклюзивні класи закладів загальної середньої освіти, спеціальні школи, навчально-реабілітаційні центри та інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ). В інклюзивних закладах освіти забезпечуються психолого-педагогічний супровід, корекційно-розвиткові послуги, розроблення індивідуальної програми розвитку та організація адаптацій і модифікацій освітнього процесу.

Інклюзивно-ресурсні центри є ключовою ланкою системи інклюзивної освіти. Вони здійснюють комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, визначають особливі освітні потреби та рівень підтримки, надають рекомендації щодо організації навчання, консультують батьків і педагогів. Оцінювання в ІРЦ здійснюється відповідно до положень Міжнародної класифікації функціонування (МКФ) та охоплює фізичну, мовленнєву, когнітивну, емоційно-вольову сфери й освітню діяльність дитини. За результатами оцінювання формується висновок ІРЦ, який є підставою для організації інклюзивного навчання та розроблення індивідуальної програми розвитку.

Практичне заняття № 2

Вирішення практичних завдань «Організація інклюзивної освіти в Україні: нормативно-правове регулювання, мета та завдання, вимоги до комплектування інклюзивних закладів».

Форма організації роботи: участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком.

Питання для обговорення:

1. Реформування системи освіти в Україні: сутність, завдання, принципи та переваги інклюзивного навчання.
2. Основні поняття та національне законодавство у сфері інклюзивної освіти.
3. Яку роль відіграють інклюзивно-ресурсні центри в забезпеченні права дітей з ООП на освіту?

Завдання для самостійної роботи

1. Ознайомтесь з документом «Концептуальні засади реформи середньої школи». Визначити, які принципи та підходи визначені в концепції відповідають засадничим положенням інклюзивної освіти. Обґрунтуйте свою відповідь на прикладі одного з визначених вами принципів або підходів.
2. Створити виховну казку, що розкриватиме цінності філософії інклюзії.

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10].

**Тема: ДИТИНА З ООП ЯК СУБ'ЄКТ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ. ОСОБЛИВІ
ОСВІТНІ ПОТРЕБИ: ВИЗНАЧЕННЯ, ПЕРЕЛІК, КЛАСИФІКАЦІЯ**

Лекційне заняття № 3

План

1. Поняття про особливі освітні потреби. Класифікація особливих освітніх потреб.
2. Універсальний дизайн інклюзивного освітнього середовища.
3. Облаштування просторово-фізичного інклюзивного освітнього середовища для дітей з ООП.

Теоретичний блок. Особливі освітні потреби (ООП) — це потреба особи в додатковій постійній або тимчасовій підтримці в освітньому процесі для реалізації права на освіту. Сучасний підхід акцентує увагу не на діагнозі дитини, а на її освітніх потребах та необхідних умовах підтримки.

Освітні труднощі можуть виникати у когнітивній, мовленнєвій, фізичній, емоційно-вольовій та навчальній сферах. До дітей з ООП належать діти з порушеннями психофізичного розвитку, розладами аутистичного спектра, специфічними труднощами навчання, тяжкими захворюваннями, обдаровані діти, а також діти, освітні потреби яких зумовлені соціальними чинниками (внутрішньо переміщені особи, діти-біженці тощо). Обсяг підтримки визначається відповідно до рівня освітніх труднощів та результатів комплексної оцінки розвитку дитини.

Універсальний дизайн в освіті – це створення освітнього середовища, програм і послуг, доступних для всіх учасників освітнього процесу без необхідності спеціальної адаптації. Його метою є забезпечення рівного доступу до навчання та реалізація принципів безбар'єрності.

Основними принципами універсального дизайну є: рівність використання, гнучкість, простота і зрозумілість, доступність інформації, безпечність, мінімальні фізичні зусилля та достатній простір для пересування. Доступність освітнього

середовища охоплює фізичну, інформаційну, освітню та соціально-психологічну складові. Важливим механізмом забезпечення доступності є розумне пристосування – впровадження необхідних адаптацій і модифікацій відповідно до потреб конкретної дитини.

Просторово-фізичне середовище інклюзивного закладу освіти має бути безпечним, доступним, функціональним і комфортним для всіх учнів. Під час його організації враховуються особливості дітей з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку та розладами аутистичного спектра.

Важливими елементами інклюзивного освітнього простору є ресурсна кімната та медіатека. Ресурсна кімната використовується для проведення корекційно-розвиткових занять, психологічної підтримки та сенсорного розвантаження. Медіатека забезпечує доступ до адаптованих навчальних матеріалів, цифрових ресурсів, аудіокниг, спеціалізованого програмного забезпечення та інших засобів, необхідних для підтримки індивідуальної освітньої траєкторії дитини з ООП.

Практичне заняття № 3

Вирішення практичних завдань. «Психолого-педагогічний супровід, як головна складова забезпечення корекційно-розвиткового впливу на дітей з ООП».

Форма організації роботи: участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком.

Питання для обговорення:

1. Команда психолого-педагогічного супроводу та організація взаємодії в інклюзивному процесі.
2. Роль та форми взаємодії спеціального педагога, асистента дитини та асистента вчителя у класі з інклюзивним навчанням.

Завдання для самостійної роботи

Створити презентацію щодо функціональних обов'язків кожного члена команди з розроблення та впровадження ІПР. За яких умов та якою ви бачите роль вчителя у команді?

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10].

Тема: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ООП ЯК УМОВА УСПІШНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ У СОЦІУМ. КОМАНДА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ООП.

Лекційне заняття № 4

План

1. Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП як умова успішної інтеграції дітей у соціум.
2. Команда психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП.
3. Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги.

Теоретичний блок. Психолого-педагогічний супровід є важливою складовою інклюзивної освіти та спрямований на створення умов для навчання, розвитку, соціалізації й успішної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в суспільство. Відповідно до Закону України «Про освіту», заклади освіти забезпечують психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги, необхідні для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії дитини. Сучасний супровід базується на міждисциплінарному підході та передбачає співпрацю педагогів, психологів, спеціальних педагогів, батьків та інших фахівців.

Команда психолого-педагогічного супроводу – це група фахівців і батьків, які спільно забезпечують організацію інклюзивного навчання та реалізацію індивідуальної програми розвитку дитини. До її складу входять керівник закладу

освіти, учителі, асистент учителя, практичний психолог, соціальний педагог, батьки, а за потреби – логопед, спеціальний педагог, реабілітолог та фахівці ІРЦ. Основою діяльності команди є партнерська взаємодія, спільне планування, моніторинг розвитку дитини та коригування освітньої підтримки відповідно до її потреб. Організація діяльності команди регламентується Законом України «Про освіту», Наказом МОН № 787 від 29.05.2025 «Про внесення змін до Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти».

Психолого-педагогічні послуги охоплюють організацію освітнього процесу, психологічну підтримку, консультування, адаптацію навчального середовища та сприяння розвитку навчальної мотивації дитини. Корекційно-розвиткові послуги спрямовані на подолання труднощів розвитку та формування життєвих компетентностей. До них належать логопедичні заняття, розвиток мовлення і пізнавальної діяльності, психокорекційна робота, сенсорна інтеграція, соціально-побутове орієнтування та розвиток комунікативних навичок. Реалізація цих послуг забезпечує повноцінну участь дитини з ООП в освітньому процесі та сприяє її успішній соціалізації.

Практичне заняття № 4

Презентація проєктів «Сутність корекційно-розвиткового компонента та шляхи реалізації в умовах інклюзивного навчання».

Форма організації роботи: Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком.

Питання для обговорення:

1. Індивідуальна програма розвитку дитини з особливими освітніми потребами як документ реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.
2. Які принципи діяльності команди психолого-педагогічного супроводу забезпечують ефективність інклюзивного навчання?

Завдання для самостійної роботи

1. Визначте ціль корекційної роботи з дитиною ООП. Сформулюйте її за принципом SMART, проаналізуйте її досяжність, вимірюваність, персоналізованість та орієнтацію на результат. Обґрунтуйте відповідь.

2. Створити презентацію для розкриття теми «Завдання команди психолого-педагогічного супроводу». (Зазначити ролі кожного учасника команди супроводу).

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [11]

Тема: ОЦІНЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВИХ ОСВІТНІХ ПОТРЕБ ДИТИНИ

Лекційне заняття № 5

План

1. Проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини в ІРЦ.
2. Особливості організації освітнього процесу в інклюзивному закладі освіти.
3. Адаптація та модифікація програми з урахуванням категорії труднощів.

Теоретичний блок. Комплексна психолого-педагогічна оцінка в ІРЦ проводиться за зверненням батьків та передбачає вивчення особливостей розвитку й функціонування дитини в освітньому середовищі. Оцінювання здійснюється міждисциплінарною командою фахівців та базується на визначенні не лише труднощів, а й сильних сторін та потенційних можливостей дитини. За результатами оцінки визначаються категорії освітніх труднощів і рівень підтримки. В Україні виділяють п'ять категорій труднощів (інтелектуальні, функціональні, фізичні, навчальні, соціоадаптаційні) та п'ять рівнів підтримки, які визначають обсяг необхідної допомоги в освітньому процесі.

Освітній процес в умовах інклюзивного навчання ґрунтується на принципі індивідуалізації та реалізується через індивідуальну програму розвитку (ІПР).

Важливою складовою є постійний моніторинг її виконання, який здійснює команда психолого-педагогічного супроводу. Аналізуються навчальні досягнення, життєві компетентності, соціальна адаптація та емоційний стан дитини. За результатами моніторингу можуть переглядатися цілі ІПР, форми підтримки та освітній маршрут учня.

Адаптація передбачає зміну способів організації навчання без зміни змісту освітньої програми. До адаптації належать додатковий час на виконання завдань, альтернативні способи подання інформації, використання допоміжних засобів навчання та організація спеціального робочого місця.

Модифікація застосовується у випадках, коли дитина не може опанувати зміст типової освітньої програми навіть за наявності адаптації. Вона передбачає зміну змісту, обсягу або очікуваних результатів навчання. Рішення про модифікацію приймається командою психолого-педагогічного супроводу на основі результатів моніторингу розвитку дитини. Головна мета адаптації і модифікації – забезпечення доступності освіти та максимальної реалізації потенціалу учня.

Практичне заняття № 5

Тренінг «Навчальна документація інклюзивного закладу (види, зміст, планування роботи асистента учителя інклюзивного класу)».

Форма організації роботи: Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком.

Питання для обговорення:

1. Яку документацію використовує асистент вчителя в інклюзивному класі?
2. Адаптація та модифікація навчальних програм.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробити конспект заняття/уроку з модифікацією навчального матеріалу при інклюзивній моделі освіти для дитини 3 рівня підтримки з інтелектуальними труднощами.

2. Розробити заняття з адаптацію навчального матеріалу при інклюзивній моделі освіти для дитини 2 рівня підтримки з соціоадаптаційними труднощами

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [13]

**Тема: ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ
ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

Лекційне заняття № 6

План

1. Диференційований та індивідуальний підходи у навчанні дітей з ООП.
2. Технологія спільного викладання.
3. Психолого-педагогічні аспекти оцінювання учнів з ООП.
4. Портфоліо учня як інструмент оцінювання.

Теоретичний блок. Диференційований підхід передбачає організацію навчання з урахуванням особливостей окремих груп учнів, їхніх освітніх потреб і рівня підготовки. Індивідуальний підхід орієнтується на конкретну дитину та враховує її можливості, інтереси, труднощі й темп навчання. Реалізується він через індивідуальну програму розвитку, адаптацію або модифікацію навчального матеріалу та побудову індивідуальної освітньої траєкторії.

Спільне викладання (co-teaching) — це модель організації освітнього процесу, за якої вчитель та асистент учителя або інші фахівці спільно планують, проводять та оцінюють навчальну діяльність учнів. Основною метою є забезпечення доступності навчання для всіх дітей та підвищення ефективності освітнього процесу через командну взаємодію фахівців.

Оцінювання учнів з ООП має бути об'єктивним, індивідуалізованим і спрямованим на підтримку розвитку дитини. У сучасній інклюзивній освіті пріоритет надається оцінюванню особистого прогресу учня, а не порівнянню його результатів з досягненнями інших дітей. Результати оцінювання враховують цілі

індивідуальної програми розвитку, освітні можливості та динаміку розвитку дитини. Підсумкове оцінювання здійснюється з урахуванням адаптації і модифікації освітнього процесу.

Портфоліо учня – це систематизована збірка робіт і досягнень здобувача освіти, яка відображає його навчальний прогрес, сформованість компетентностей та особистісний розвиток. На відміну від традиційного оцінювання, портфоліо дає змогу оцінити не лише кінцевий результат, а й процес навчання та динаміку розвитку учня.

До портфоліо можуть входити письмові роботи, творчі проєкти, результати практичних завдань, сертифікати, фотографії робіт, матеріали самооцінювання та відгуки педагогів. Воно допомагає відстежувати індивідуальні досягнення, визначати сильні сторони дитини та планувати подальший розвиток.

Для учнів з особливими освітніми потребами портфоліо є особливо цінним інструментом, оскільки дозволяє оцінювати їхні успіхи відповідно до індивідуальних можливостей, а не шляхом порівняння з іншими учнями. Воно фіксує навіть невеликі позитивні зміни, підтримує навчальну мотивацію, формує позитивну самооцінку та допомагає команді психолого-педагогічного супроводу здійснювати моніторинг виконання індивідуальної програми розвитку.

Таким чином, портфоліо є ефективним засобом формувального оцінювання, що сприяє реалізації індивідуального підходу та підтримці особистісного розвитку дитини в інклюзивному освітньому середовищі.

Практичне заняття № 6

Круглий стіл «Оцінювання навчальних досягнень учнів з ООП в інклюзивному середовищі, види оцінювання, функція оцінювання».

Форма організації роботи: Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком.

Питання для обговорення:

1. Назвіть існуючі методи оцінювання навчальних досягнень учнів з ООП в інклюзивному середовищі.
2. Назвіть види оцінювання навчальних досягнень учнів з ООП.

Завдання для самостійної роботи

1. Опишіть очікувані результати оцінювання навчальних досягнень учнів з ООП.
2. Розробити та презентувати тематичний інклюзивний захід.

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [11], [12]

Тема: ДІЯЛЬНІСТЬ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Лекційне заняття № 7

План

1. Основні завдання, роль та функції асистента вчителя.
2. Роль асистента вчителя у забезпеченні навчальних та інших потреб учнів.
3. Асистент дитини в інклюзивному закладі освіти.

Теоретичний блок. Асистент вчителя є членом команди психолого-педагогічного супроводу та забезпечує підтримку інклюзивного навчання відповідно до Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та Постанови КМУ №957. Його діяльність спрямована на створення доступного освітнього середовища, реалізацію індивідуальної програми розвитку (ІПР) та сприяння успішному навчанню й соціалізації учнів з ООП.

Основними завданнями асистента є допомога в організації освітнього процесу, участь у розробленні та реалізації ІПР, спостереження за розвитком

дитини, адаптація навчальних матеріалів та взаємодія з педагогами, батьками і фахівцями супроводу.

Основні функції асистента вчителя:

- *організаційна* – підготовка навчальних матеріалів, організація робочого місця учня, забезпечення доступності освітнього середовища;
- *навчально-розвивальна* – підтримка учнів під час виконання навчальних завдань, розвиток самостійності та мотивації;
- *діагностична* – спостереження за динамікою розвитку та навчальної діяльності дитини;
- *прогностична* – участь у визначенні подальших напрямів підтримки та розвитку учня;
- *консультативна* – взаємодія з батьками, педагогами та іншими фахівцями щодо організації освітнього процесу.

Ефективна діяльність асистента потребує знань законодавства, основ спеціальної педагогіки та психології, особливостей розвитку дітей з ООП, а також умінь здійснювати педагогічне спостереження, адаптувати матеріали та працювати в команді.

Асистент вчителя сприяє не лише навчанню, а й соціалізації, адаптації та розвитку самостійності учнів. Він допомагає дитині брати участь у навчальній діяльності, взаємодіяти з однолітками, орієнтуватися в освітньому середовищі та долати бар'єри, що перешкоджають навчанню. Водночас асистент не замінює вчителя і не викладає навчальний матеріал самостійно. Учитель відповідає за організацію та результати навчання, а асистент забезпечує необхідну підтримку для реалізації адаптацій, модифікацій та індивідуального підходу. Одним із важливих завдань асистента є поступове формування самостійності учня та запобігання його надмірній залежності від допомоги дорослих.

Асистент дитини – це особа, яка забезпечує індивідуальну підтримку конкретного учня з особливими освітніми потребами. На відміну від асистента вчителя, він не є педагогічним працівником закладу освіти та не входить до складу педагогічного колективу. Основними функціями асистента дитини є допомога в

пересуванні, самообслуговуванні, комунікації та створенні умов для участі дитини в освітньому процесі. Асистентом дитини може бути один із батьків, соціальний працівник або інша особа, визначена законодавством та погоджена із закладом освіти.

Таким чином, асистент вчителя працює з усім класом та забезпечує організацію інклюзивного навчання, тоді як асистент дитини надає підтримку лише конкретному учню відповідно до його індивідуальних потреб.

Практичне заняття № 7

Дискусія «Основні завдання та роль асистента вчителя в інклюзивному закладі освіти».

Форма організації роботи: Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком.

Питання для обговорення:

1. Основні завдання та функції асистента вчителя в інклюзивному класі.
2. Компетентності асистента вчителя та особливості професійної взаємодії з учителем, батьками й командою психолого-педагогічного супроводу.
3. Роль асистента вчителя у забезпеченні адаптацій і модифікацій освітнього процесу.
4. Відмінності між обов'язками вчителя, асистента вчителя та асистента дитини.

Завдання для самостійної роботи

1. Скласти порівняльну таблицю «Учитель – асистент учителя – асистент дитини», визначивши їхні функції, права та відповідальність.
2. Розробити портфоліо дитини з ООП та презентувати.

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [11]

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	Бали	Критерії
Практичні завдання	0-1 бал	Здобувач відтворює незначну частину навчального матеріалу, має поверхові уявлення про предмет вивчення, неаргументовано висловлює думку. Використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує практичні завдання за умови сторонньої допомоги.
	2-3 бали	Знання здобувача є достатньо повними, він самостійно застосовує відповідний навчальний матеріал, виконуючи практичні завдання; аналізує, робить висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але припускається неточностей. Здобувач самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконуючи практичні завдання. Виконані завдання у цілому відповідають вимогам, хоча мають незначні огріхи.
	4-5 балів	Здобувач володіє міцними знаннями, оперує ними при виконанні практичних завдань. Самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Не припускається помилок при їхньому виконанні. Здобувач виступає експертом практичних завдань, що виконали однокурсники.
Самостійна робота	0 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	1-2 бали	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; самостійно та за допомогою викладача може виконувати частину практичних завдань; знає послідовність виконання завдання; практичні завдання містять багато суттєвих відхилень від установлених вимог, при їх виконанні потребує систематичної допомоги викладача.
	3-4 бали	Здобувач самостійно і логічно відтворює фактичний і теоретичний матеріал та наводить приклади; володіє навчальним матеріалом і використовує набуті знання, уміння у стандартних ситуаціях; самостійно виконує практичні завдання відповідно до методичних рекомендацій; практичні завдання мають окремі помилки; користується необхідними навчально-методичними матеріалами.
	5 балів	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацією у відповідності до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без помилок виконує та аналізує практичні завдання.
Тестування	0-2	Здобувач не менше ніж на 50% контрольних завдань надав правильну відповідь

	3-4	Здобувач на 51% - 70% контрольних завдань надав правильну відповідь
	5-7	Здобувач на 71% - 90% контрольних завдань надав правильну відповідь
	8-10	Здобувач на 91% - 100% контрольних завдань надав правильну відповідь
Індивідуальне навчально-дослідне завдання – скласти портфоліо дитини з особливими освітніми потребами (порушення розвитку та вік дитини за вибором)	0	Завдання не виконано; портфоліо дитини з особливими освітніми потребами (порушення розвитку та вік дитини за вибором) відсутнє. Портфоліо дитини з особливими освітніми потребами сгенеровано ШІ, не відповідає меті та змісту і не вказано факт використання ШІ.
	1-2 бали	Портфоліо дитини з особливими освітніми потребами (порушення розвитку та вік дитини за вибором) не відповідає необхідному обсягу, змістовні зв'язки портфоліо відсутні, внутрішня логіка портфоліо порушена. Вказано факт використання ШІ, що має компелятивний характер згенерованого матеріалу майже без редагування. Представлено власну позицію на побутовому рівні без аргументації.
	3-4 балів	Портфоліо дитини з особливими освітніми потребами (порушення розвитку та вік дитини за вибором) відповідає необхідному обсягу та структурі: включено відомості про дитину, результати спостережень, приклади робіт, відсутні чіткі освітні цілі та не визначена динаміка їх досягнення. Вказано факт використання ШІ. Портфоліо дитини з особливими освітніми потребами (порушення розвитку та вік дитини за вибором) розроблено формально і частково зредаговано згенерований текст. Власна думка не достатньо аргументована практичними прикладами.
	5-7 балів	Портфоліо дитини з особливими освітніми потребами (порушення розвитку та вік дитини за вибором) відповідає необхідному обсягу та структурі: включено відомості про дитину, результати спостережень, приклади робіт, освітні цілі та динаміку їх досягнення. Аргументація ґрунтується на фактах, зокрема на результатах спостережень та практичному досвіді роботи з дітьми з ООП. Вказано факт використання ШІ. Продемонстровано редагування згенерованого тексту: є власні думки з опорою на факти. Проте методичне обґрунтування виконано схематично, позиція здобувача і практичні факти формально узгоджені, при цьому внутрішня логіка портфоліо розмита.
	8-9 балів	Портфоліо дитини з особливими освітніми потребами (порушення розвитку та вік дитини за вибором) відповідає необхідному обсягу та структурі: включено відомості про дитину, результати спостережень, приклади робіт, освітні цілі та динаміку їх досягнення, власна позиція викладена аргументовано. Вказано факт використання ШІ. Продемонстровано редагування згенерованого тексту: є власні думки, творчий підхід, з обґрунтуваннями, з достатнім використанням фахових термінів і понять у контексті методів оцінювання та критеріїв, за якими оцінюється прогрес дитини. Власна думка аргументована практичними фактами.
	10 балів	Портфоліо дитини з особливими освітніми потребами (порушення розвитку та вік дитини за вибором) відповідає необхідному обсягу та структурі: включено відомості про дитину, результати

	спостережень, приклади робіт, освітні цілі та динаміку їх досягнення, власна позиція викладена грамотно і самостійно. Портфоліо складена на методичному рівні, у зв'язках і з обґрунтуваннями, з точним і повним використанням фахових термінів і понять у контексті методів оцінювання та критеріїв, за якими оцінюється прогрес дитини. Портфоліо дитини з особливими освітніми потребами логічне, послідовне, композиційно чітке. Аргументовано власну думку з опорою на практичні факти. Дотримано академічних стандартів без використання ІІІ.
--	---

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ (ЗАЛІК)

Для навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта» за навчальним планом передбачає підсумковий контроль у формі заліку.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗА ВСІМА ВИДАМИ КОНТРОЛЮ

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90-100 A)	Здобувач виявляє особливі творчі здібності, уміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, уміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили
Добре (82-89 B)	Здобувач вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує справи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна
Добре (74-81 C)	Здобувач вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; загалом самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.
Задовільно (64-73 D)	Здобувач відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.
Задовільно (60-63 E)	Здобувач володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні
Незадовільно (35-59 FX)	Здобувач володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу

Засоби діагностування результатів навчання

Оцінювання: індивідуальне опитування, колективна співбесіда, перевірка виконання практичних завдань, формування дидактичного портфоліо, письмове опитування, презентація результатів самостійної роботи, залік.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Довідник безбар'єрності URL : <https://bf.in.ua/>
2. Інклюзивна освіта. Навчально-методичний посібник; /уклад. Ірина Новик/. К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка. 256 с. 2024
3. Квітка Н. О., Лапін А. В. Готовність педагогів до роботи з дітьми з ООП в умовах війни та повоєнний час: навч.-метод. посіб. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2025.
4. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзія: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. 232 с.
5. Концепти та стратегії розбудови інклюзивної освіти у часи війни та повоєнний період : монографія / Колупаєва А. А., Таранченко О. М. ; Київ, 2025. 450 с.
6. Організація безпечного освітнього простору: координація дій. Навчально-методичний посібник. /Кол. автор. : Бальбуза О., Варє І., Заварова Н., Краснощок Т., Кривоногова О., Лєскова А., Орленко І., Солнцева О. Одеса-Умань : Видавець Сочінській М.М., 2023. 190 с.
7. Орленко І.М. Інноваційні вектори інклюзивної освіти: нова парадигма діяльності інклюзивно-ресурсних центрів у вимірі ER-технологій. Монографія. Одеса: Ушинського, 2026. 307 с.
8. Орлов О., Попович І., Волошина, О. Аналіз системи освіти осіб з ООП: порівняльний підхід : підручник. Вид. «Генеза», 2025. 148 с
9. Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами / методичні рекомендації / укладачі : Н. Софій, О. Стягунова, О. Федоренко. Київ, УІРО, 2024, 40 с.
10. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна»,. 2019. 300 с.
11. Соколова Г.Б., Орленко І.М. Ідентифікація освітніх труднощів у дітей різного віку на рівні закладу освіти: діагностичні інструменти, критерії оцінювання та роль інклюзивно-ресурсних центрів. *Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи*. 2026. Вип. 11. С. 85–89. DOI: <https://doi.org/10.32782/ped-uzhnu/2026-11-13>
12. Соколова Г.Б., Орленко І.М. Діяльність асистента вчителя в умовах інклюзивної освіти: функції, компетентності та професійна взаємодія. *Іноваційна педагогіка* : науковий журнал. Одеса : Гельветика, 2026. № 91 (1). С. 134–138. DOI <https://doi.org/10.32782/ip/91.1.24>
13. Ярмола Н. А. Інклюзивне навчання: підручник. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2025. 125 с.

Інформаційні ресурси

1. Міжнародні документи зі сфери інклюзивної освіти [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.ussf.kiev.ua/news/323/>
2. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL : <http://www.mon.gov.ua>
3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : офіційний сайт URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>
4. Одеська національна наукова бібліотека : офіційний сайт. URL : <http://odnb.odessa.ua/>.
5. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт. URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>

